

Bemærkninger til rapporten ”Scenekunst i Danmark – veje til udvikling”

Uafhængige Scenekunstnere hilser den længe ventede teaterrapport ”Scenekunst i Danmark - Veje til Udvikling” velkommen og bakker i udgangspunktet op om de visioner, som Kulturministeriets Teaterudvalg præsenterer heri.

Teaterrapporten antyder mulige rammer for udviklingen af det samlede scenekunstmråde, og peger på behov, der skal tackles, hvis scenekunsten skal fortsætte stærkt ind i det nye årtusinde.

Teaterrapporten er imidlertid mere et visionsindspark end et håndgribeligt forandringsforslag. Det kan US kun betragte som positivt. For det første har vi nu et godt grundlag for at kunne diskutere scenekunstens fremtid, især hvad angår en ny teaterlov. For det andet og måske det mest væsentlige, fordi det er nødvendigt med seriøse tilkendegivelser fra politisk side om det økonomiske grundlag for realiseringen af den tiltrængte lovrevision.

Teaterrapporten nævner den ikke-institutionelle scenekunst som et væsentligt sted at sætte ind. Det kræver risikovillig investering, også i krisetider. Der er behov for strukturelle og økonomiske rammer, som kan stimulere og understøtte entreprenørerne indenfor dansk scenekunst – de frie scenekunstnere.

PRODUKTION OG RAMMER:

Det frie felts kunstnere er ikke ukendte i offentligheden. De nomineres til og vinder Reumert-priser. De får også gode anmeldelser. De modtager arbejdslegater. Men deres arbejdsvilkår er stort set ukendte. Det frie scenekunsthelt er kendetegnet ved en høj grad af fleksibilitet og entreprenørånd: Små produktions-enheder, ledet af én eller to personer. Med ofte små midler ansættes skuespillere, dansere, performere, scenografer, billedkunstnere, lyd- og lysdesignere og mange andre specialister til de enkelte projekter.

Der går tit lang tid, før de nye udtryk, som udvikles i det frie felt, bliver "opdaget" af institutionerne. Nycirkus er et oplagt eksempel. Et andet er "devising". Denne metode, hvor udgangspunktet for en forestilling ikke er et manuskript, begynder nu at vinde

indpas i de store teaterinstitutioner. Den har været brugt i en menneskealder i det frie felt - herunder også i det roste og internationalt anerkendte danske børneteater.

I det frie scenekunsthelt er udvikling og fornyelse et eksistensgrundlag.

Udvikling og fornyelse af kunstneriske udtryk handler i høj grad om de fleksible rammer, der er til stede for produktionen - fysisk, organisatorisk, såvel som økonomisk. Den kunstneriske æstetik og etik er ikke noget, der tilføjes undervejs. For at gøre en lang historie kort: Måden man producerer på er bestemmende for det kunstneriske resultat. Det gælder for det frie felt såvel som for institutionsteatrene. Men den væsentligste forskel mellem de etablerede teatre og det frie felt er netop produktionsformerne. Blandt de frie scenekunstnere peger disse ofte tilbage til gruppeteatrets flade strukturer og tilhørende arbejdsmetoder, og der er klare referencer til de "kunstneriske teatre", som igennem de sidste hundrede års teaterhistorie har stået for udvikling og fornyelse.

Disse produktionsformer er karakteriseret ved en ligestilling af udtryksmidler. Det giver plads, i tid og rum, til afsøgning af udtryk og metoder på tværs af discipliner og fagligheder. Proces og interaktion vægtes: I forhold til inddragelse af nye publikumsgrupper, præcis som Teaterrapporten nævner, men også ofte i forhold til kunstneriske udtryk. Dans, fysisk teater, billedkunst og dramatik blandes med nyere tilgange som live art, steds-specifikke og konceptuelle værker, inddragelse af de nye medier. Genrer opløses og indlejres i nye former.

De mange forskellige organisationsformer indenfor dansk scenekunst har hver for sig deres stærke og svage sider. De hænger tæt sammen med den type scenekunst, der produceres og er derfor forudsætning for mangfoldigheden.

Naturligvis er det muligt for både store og små institutionsteatre at skabe nytænkende og aktuel scenekunst. Men det betyder ikke, at man fra politisk hold blot kan nøjes med at understøtte de kendte institutioner. Form og indhold hænger sammen, og selve organisationsformen og produktionsmåden kan begrænse eller understøtte mulighederne for fornyelse.

Uddannelser

US har med stor tilfredshed noteret sig Teaterrapportens analyse af behovet for mere mangfoldige og tidssvarende scenekunst-uddannelser i Danmark og dens anbefaling af en udredning af uddannelsessituationen for scenekunst i Danmark.

US organiserer en stor del af de scenekunstnere, som er uddannet andre steder end på landets tre statslige skoler. Mange har således været i udlandet for at finde en relevant uddannelse. Derfor findes der i vore rækker en meget stor viden og konstruktive erfaringer med hensyn til uddannelsers indhold og struktur, som vi mener bør gøres tilgængelige. Vi ser frem til en ministeriel udredning, sådan som det anbefales, og ser frem til at medvirke til at skabe et kvalificeret grundlag for den fortsatte diskussion, hvad angår behov, muligheder, indhold og organisering af fremtidens scenekunst-uddannelser. Vi må, som rapporten også påpeger - nu tage fat på spørgsmålet om uddannelserne, som skal følge med de nye kunstneriske udtryk og produktionsformer.

Åbne scener

En hjørnesteen for udviklingen af området - som Teaterrapporten også peger på - er den nye åbne scene i København, som - sammen med en tilsvarende i Århus - skal være det frie felts platform, en forudsætning for ligestilling og synlighed.

Der er helt enkelt akut behov for en åben scene i København efter at Kanonhallen med Kalejdoskop er blevet lukket.

Uafhængige Scenekunstnere bakker fuldstændigt op om den vision for en ny åben scene i København, som den selvbestaltede komité ”Scenekunstnere Uden Scene” har udfærdiget.

Det er også både nødvendigt og gavnligt at de frie produktionsenheder og projekt-teatrene samarbejder med og får plads på de etablerede større og mindre scener.

Men det løser ikke problemet med det manglende store og fleksible scenerum, ej heller problemet med at skaffe prøvelokaler i form af et egentligt produktionshus.

Den nye scenekunst kræver andre betingelser med hensyn til tid, plads og teknik, og det er helt nødvendigt at skabe forståelse for, at udviklingen af denne nye scenekunst fortjener opmærksomhed.

De åbne scener er et væsentligt led i udviklingen af morgendagens scenekunst.

Kulturpolitisk vilje og handling - og økonomi - bag etableringen af en ny åben scene i København vil være det rigtige signal at sende. Derved vil den frie scenekunst få sin egen platform og ligestilles med andre aktører i det professionelle, danske scenekunstlandskab.

PUBLIKUMSUDVIKLING OG SYNLIGHED:

Scenekunsten er med sin karakter af nærvær og "her og nu"-samvær med publikum en del af enhver kendt civilisation. Den frie scenekunst udfolder sig i et tæt forhold til sit publikum og inddrager nye områder og nye samværsformer - og de nye elektroniske medier - i sine sceniske kommentarer til den virkelighed, som omgiver os. Involverende teatertilbud, interaktion og inddragelse i forestillingsprocessen gennem visninger og publikumssamtaler er ofte brugte virkemidler i det frie felt. Den frie scenekunst kan på grund af ofte mindre produktioner være opsøgende på en ganske anden måde end de større institutionsteatre, og meget bliver også formidlet gennem undervisning, f.eks. på skoler. Derfor bakker US også om Teaterudvalgets opfordring til at udvikle en særskilt handlingsplan med inspiration fra musikskoleområdet (Nye Toner); en handlingsplan, som indbefatter scenekunsten i bred forstand. En sådan handlingsplan skal fokusere på, hvordan man kan inspirere børn og unge til at bruge scenekunsten, ved at de får indsigt i procesarbejdet og får gode tilbud om at opleve kvalitetsscenekunst, der vil dem noget. Nogle frie scenekunstnere møder også deres publikum på alternative steder, eksempelvis i forbindelse med stedsspecifikt arbejde. Scenekunsten udvikler stadig flere tværfæstede elementer og medvirker dermed til at udvikle forståelsen også for andre kunstarter, ligesom de øvrige kunstarter nærmer sig scenekunsten i installationer og koncerter. Det frie felt har potentialet til at koble scenekunsten med andre kunstarter og nye præsentationsformer. Til at nå et ungt publikum. Den frie scenekunst mangler ikke publikum, men muligheder for og opbakning til at møde sit publikum, samt muligheder for at producere under forhold, der modsvarer produktionsvilkårene indenfor den institutionaliserede scenekunst. En åben scene i København og Århus vil øge synligheden og gøre det muligt for det potentielle publikum at finde frem og gå i dialog. En sådan scene vil også være grundlag for udveksling af den frie scenekunst mellem Danmark og resten af verden.

Især i Europa er der i forvejen et stærkt netværk mellem forskellige åbne huse.

Danmark bør også være repræsenteret her.

Fælles salgskanaler, en markedsføringsstrategi, der også sætter fokus på det frie felt og også her ligestiller feltet med de øvrige aktører i scenekunstlandskabet er essentiel. Stærke, relevante uddannelser vil være med til at øge kvaliteten ikke bare af selve scenekunsten, men nok så meget kvaliteten af anmeldelserne og af den offentlige debat.

GEOGRAFI OG ORGANISERING:

Blandt de frie scenekunstnere ser vi en tiltagende bevægelse over grænserne og en høj grad af erfarings- og videnudveksling. De freelance-arbejdende scenekunstnere opererer i en global verden og deltager i residencies og workshops. De opdyrker nye netværks-relationer, grænseoverskridende samarbejder og sikrer DANSK tilstedeværelse på internationale festivaler. Mange frie scenekunstnere er allerede en del af et pulserende og internationalt teaterliv.

På disse punkter henviser Teaterrapporten imidlertid primært til dansen, selv om det frie felt samlet set faktisk opfylder Teaterrapportens anbefalinger. Her vil vi påpege, at det frie felt omfatter dansen og netop er karakteriseret ved at overskride genretænkning. Derfor må den lange række af udviklingsmuligheder, som nævnes i forbindelse med dansen, også omfatte den frie scenekunst i bred forstand.

US bakker op om Teaterudvalgets mål omkring en internationalisering af dansk scenekunst. At styrke det internationale udvekslingsarbejde gennem co-produktioner og fælles EU-ansøgninger er et vigtigt prioriteringsområde. Der er behov for flere residence-ordninger, hvor kunstnere fra Danmark og udlandet får mulighed for at arbejde i hinandens hjemlande med fokus på udveksling og udvikling, og hvor der ikke er krav om et resultat i form af en stor og dyr produktion.

Teaterudvalget foreslår at etablere en international festival med Det Kongelige Teater og Københavns Teater som arrangører. Vi mener ikke at en sådan festival giver den udveksling og internationalisering der er behov for. For de frie scenekunstnere vil co-produktioner og residencies være af langt større betydning.

Hvis man vælger at satse på en større international scenekunsthfestival, ser vi Københavns internationale Teater (KIT) som en erfaren arrangør med et bredt netværk og en lang erfaring med netop den form for festivaller. Det tager mange år at oparbejde netværket for en international festival, og KIT har igennem årene med succes gennemført mangfoldige, innovative og kunstnerisk stærke festivals.

1/3 af US' medlemmer arbejder indenfor dansens felt. US bakker op om den styrkelse af dansen i Århus og København, som kan berettige en betegnelse som "Dansemetropol", sådan som det er beskrevet i det nuværende Scenekunstudvalgs "Dansevision".

Teaterrapporten nævner Dansehallerne og Archauz som omdrejningspunkter for sådan en dansemetropol-tænkning. Vi mener ikke, at det er nok at tænke i scener, uanset deres kvalitet. Hvis man vil hævde sig som "metropol", må man også tænke i ordentlige forhold for de frie, producerende kunstnere. I Århus har Danseværket i mange år været en vigtig samarbejds – og sparringspartner for de frie scenekunstnere inden for dansens område. Vil man seriøst gøre Århus til en dansemetropol er det nødvendigt at inddrage alle de gode og professionelle kræfter, der arbejder for dansen i Århus, herunder også Danseværket. Den annoncerede fusion mellem Danseværket og det nationale Dansens Hus med henblik på at skabe en afdeling af Dansens Hus i Århus vil være med til at opkvalificere det frie dansemiljø i Århus.

Vi vil dog samtidig gentage, hvad vi nævnte herover, at den lange række af udviklingstiltag, som i Teaterrapporten er specifikt møntet på dansen også bør omfatte den frie scenekunst i bred forstand. Igen: Det frie felt omfatter dansen, og der er behov for en tænkning, der i langt højere grad vægter det kunstneriske udtryk fremfor genretænkningen.

Samarbejde på tværs

Teaterrapporten giver klart udtryk for det væsentlige i at skabe flere berøringsflader mellem institutionsteatre, de mindre byscener og egnsteatre, projektteatrene og de frie scenekunstnere. Scenekunstens aktører må udtænke nye måder at samarbejde på for at kunne præsentere scenekunst med aktualitet, engagere og udvide sit publikum og vinde et nyt.

Uafhængige Scenekunstnere, kan - som interesseorganisation for det frie scene-kunsthelt - kun bakke op om ønsket om mere udveksling og større berøringsflader, men den udvikling kommer ikke af sig selv. Så længe beslutningstagerne sætter kikkerten for det blinde øje, når det gælder det frie felt, bliver ansvaret for feltets muligheder og synlighed lagt ensidigt på de eksisterende institutioner. Det skaber ikke synergi, men signalforvirring, eftersom institutionsteatrene har deres egen profil og dagsorden at tage vare på.

Under de betingelser er det svært at få synliggjort den frie scenekunstners selvstændige profil. Selvom samarbejde er godt og fortsat vil være en del af fremtiden, løser det ikke problemet: At give det frie felts kunstnere en ligeværdig og selvstændig position, anerkendt som et væsentligt, dynamisk og produktivt felt i dansk scenekunst i egen ret – også i Teaterloven. Ligestilling vil sætte gang i den ønskede dynamik og give plads til hele scenekunstens mangfoldighed, og også være til gavn for et kræsent og ligeså mangfoldigt publikum.

STRUKTURER OG INSTRUMENTER:

Skal scenekunstens strukturer omtænkes, så må man også omtænke måden, man giver tilskud på. Der er brug for flere midler til scenekunstens udvikling og hermed til den frie scenekunst, men forslaget om blot at frigive midlerne fra billettilskudsordningen til en udviklingspulje er en utilstrækkelig løsning og vil ramme en lang række frie scenekunstnere, bl.a. de, som arbejder indenfor børneteaterområdet og som i forvejen er økonomisk pressede. Hvis kravet er udvikling over hele linjen og i tilgift "udgiftsneutralitet", virker det langt mere logisk, at alle støttede teatre afgiver en procentdel af deres støtte til puljen. Et forslag, der også er formuleret i rapporten og hvis rimelighed Teaterudvalget bakkede op om ved en paneldebat på Københavns Universitet. Det Kongelige Teater (DKT) bør også kunne søge puljen til udviklingsprojekter, der er til gavn for det samlede scenekunstlandskab, men under den forudsætning DKT også putter penge i den.

Sådan som scenekunsten i den eksisterende konstruktion er støttet, kontrolleret og organiseret, er det indlysende, at også DKT må være med i ordningen.

DKT er en omfattende virksomhed, som er dyr at opretholde. Men der er for så vidt ingen hindring for, at store institutionsteatre i langt højere grad åbner dørene for det

nye og mere eksperimenterende og er med til at skabe samarbejder og fx. intensive arbejdsophold for frie scenekunstnere. Det er det vi forstår, når Teaterrapporten taler om intensiveret udviklingsarbejde: Forløb, der på sigt kunne udmønte sig i produktioner, hvor de medvirkende frie scenekunstnere får mulighed for at vise deres egen profil. Måske vil de store institutioner på den måde være i stand til at tiltrække et yngre, nysgerrigt publikum. DKT har tidligere vovet sig ud i lignende eksperimenter, eks. med Turbinehallerne.

Ægte dialog

Ifølge Teaterudvalget skal midler og initiativer varetages af et udvidet Scenekunstudvalg. Det bakker vi i udgangspunktet op om. Et udvidet Scenekunstudvalg vil kunne skabe større politisk lydhørhed, og det vil også gavne udviklingen af den moderne scenekunst, at de mange forskellige organisationsformer og de mange forskellige udtryksformer i det scenekunstneriske landskab i højere grad kan blive repræsenteret.

Men indtil videre er der dog ikke præsenteret en konkret ide for, hvorledes et sådant Scenekunstudvalg skal kunne fungere. For vores vedkommende er opretholdelsen af "armslængdeprincippet" essentielt, og derudover vil vi fremhæve behovet for transparens i beslutningsprocesser og i fordelingen af midler.

Hvis et udvidet Scenekunstudvalg skal kunne løse opgaver for scenekunstens mange forskellige aktører så kræver det sparringspartnere og ikke mindst gennemsigtighed. Et uafhængigt råd af aktive repræsentanter fra hele scenekunstens område vil kunne være et vigtigt led i en reel demokratiseringsproces. Scenekunstudvalget og et sådant råd bør samle hele området til høring minimum hvert andet år, hvor fokus-områder og begrundelser for særlige initiativer diskuteres, visioner fremlægges, og hvor områdets aktører indbydes til at komme med oplæg: En ægte dialog om scenekunsten.

Vi stiller os kritiske overfor, hvordan en økonomi for et sådant udvidet Scenekunstudvalg og repræsentantskab skal tilvejebringes. Forudsætningen må være, at man finder midler indenfor de nuværende administrative rammer, og ikke tager pengene fra de frie midler eller fra den udviklingspulje, som Teaterudvalget anbefaler, og som Uafhængige Scenekunstnere støtter.

Frie midler

Det er godt med omfordelingen, men denne bør tage hensyn til de decentrale produktionsnetværk. Vi mangler stadig flere frie produktionsmidler, før det virkelig gør en forskel for det frie felt. Der er derfor behov for en budgetudvidelse, der kan sikre flere frie midler.

I en krisetid er mantraet, at intet forslag må medføre merudgifter, alt skal holdes indenfor den givne ramme. Men et demokratisk samfund bør til enhver tid give kunsten de bedste udtryksmuligheder. Vi er desuden bekymret for, om lovrevisionen vil betyde færre frie midler end der er p.t. Med færre midler til scenekunstens frie aktører, vil der være færre værker, som med kort reaktionstid kommenterer og spejler tendenser i samfundet. Selv de små bevillinger er i mange tilfælde afgørende for, at en kunstner kan samle midler nok til i sidste ende at realisere en idé. Hvis de frie midler er for få, giver det kunstnere, som ikke arbejder indenfor en etableret institution, ringere mulighed for at arbejde. Dermed opstår risiko for en institutionalisering og afdemokratisering af kunsten, fordi det bliver sværere for den enkelte kunstner at skabe det, der er påtrængende og nødvendigt.

Desuden forsvinder støttebeløbene ikke i et tomt hul. De bevæger sig direkte ud i samfundet igen – som honorarer til medvirkende, der svarer skat; som trykning af flyers, leje af køretøjer hos lokale virksomheder, osv. Kunststøtte er *ikke* midler, der gives væk, men midler, der indgår i samfundets økonomi OG skaber kunstneriske tiltag, der spejler og kommenterer vores verden.

Den frie scenekunst skal støttes, ikke for den kommercielle vinding, men for at den kan medvirke til at kunsten forbliver et åbent ytringsfelt – en grundlæggende faktor i et demokratisk samfund.

Uafhængige Scenekunstnere er som mange andre kunstnere tit ude for at blive opfordret til at optræde gratis - med henvisning til den promotion, der kan ligge i det givne arrangement. Arrangører og kuratorer har selv deres faste indtægt - hvis de arbejder udover deres kontraktmæssige tid, så sker det på baggrund af denne faste indtægt - de arbejder ikke gratis. Ikke blot tager disse opfordringer ikke hensyn til gældende lovgivning, fx om overenskomster og understøttelse ved arbejdsløshed, men

de er også udtryk for en reelt fornærmende holdning til det at være kunstner. Det samfund, som har glæde af kunsten bør også kunne betale kunstneren en reel løn.

En nødvendig undersøgelse

De mange års usynlighed gør, at det frie scenekunsthelt har brug for en samlet redegørelse, der hviler på et solidt videnskabeligt fundament, og som ikke påtvinger feltet irrelevante genreopdelinger. Denne kortlægningsopgave blev betonet på US' konference Creating Conditions i sommeren 2009 og i US' nyudgivne materiale-samling "Rå Hvidbog".

I interesseorganisationerne for det frie felt - De Frie Koreografer og US, ved vi følgende: Alle medlemmer er freelance-arbejdende kunstnere. De fleste med egen teatergruppe eller kompagni. Ganske få grupper har driftstilskud, og langt størstedelen af de frie scenekunst-grupper er uden "mursten", dvs. uden spille- og øvelokaler. Kunsten og dens institutioner er ikke uafhængig af samfundets udvikling og politiske prioriteringer. Årsagen til "usynligheden" er delvis historisk: I Danmark var vi i en årrække været dygtige til at skabe mindre teaterinstitutioner. Vore nordiske nabolande havde en anden udvikling. Her er det i dag anerkendt, at scenekunsten har - og har brug for - et ikke-institutionaliseret, frit felt, mens man i Danmark er standset ved de små teatre. Hvis en ny teaterlov på forsvarlig vis skal rumme hele landskabet, er der brug for en redegørelse, der synliggør feltet. Udgangspunktet kan tages i rapporten "Spot på Danmarks skjulte teaterskat" fra 2008, som redegjorde for børneteater-området.

Det frie felt ønsker mangfoldigheden og ser sig ikke i modsætning til institutions-teatrene. Men det er blevet tid til at sætte spørgsmålstegn ved den selvfølge, hvormed man hidtil har betragtet scenekunsten som lig med scenekunstens institutioner.

Ord skal blive til politisk handling

US' "Rå Hvidbog" og Teaterudvalgets "Veje til Udvikling" peger på hver sin måde på, at der findes rige udviklingsmuligheder i dansk scenekunsthelt. Disse udviklingsmuligheder skal nødig tabes på gulvet på grund af manglende vilje til at betræde nye veje.

Uafhængige Scenekunstnere opfordrer til en seriøs politisk opfølgning på Teater-rapportens anbefalinger, en opfølgning, der går i dialog med hele scenekunstmrådet. Der er brug for ansvarsfuld og modig handling, der sikrer, at visionsdebatten ikke kører fast i skyttegravene mellem allerede afgrænsede territorier.

Uafhængige Scenekunstnere (US) er en interesseorganisation og et kulturpolitisk talerør, hvis pt. 100 medlemmer er professionelle freelance-scenekunstnere, der arbejder med risikovillig og banebrydende scenekunst. Foreningen er stiftet i 2005. Vi arbejder for synliggørelse af det frie felt og forbedring af produktionsbetingelserne. US er medlem af ITI og det frie scenekunsthøjs danske repræsentant i et nordisk netværkssamarbejde mellem Teatercentrum Sverige, Sjálfstæðu leikhúsin (Association of Independent Theatres in Iceland), Finske Teatercentrum, Produforum Helsinki, og Danse- & Teatersentrum Norge. www.scenekunstnere.dk